

УДК 124.4: 130.123.3

Тарасюк Л. С.

РЕАЛІЗАЦІЯ, ОБ'ЄКТИВАЦІЯ, АКТУАЛІЗАЦІЯ ТА ІНІЦІАЦІЯ ЯК ЕТАПИ РОЗГОРТАННЯ КРЕАТИВНОСТІ В КУЛЬТУРІ

У статті досліджено етапи розгортання креативності в культурі. Досліджуючи креативність як культурологічну й філософсько-антропологічну проблему, можна зробити висновок, що вона має такі етапи розгортання: актуалізація, об'єктивація, реалізація та ініціація.

Ключові слова: культура, особистість, культурологія, філософська антропологія, актуалізація, об'єктивація, реалізація, ініціація.

В статье исследуются этапы разворачивания креативности в культуре. Исследуя креативность как культурологическую и философско-антропологическую проблему, можно сделать вывод, что она имеет такие этапы разворачивания: актуализация, объективация, реализация, инициация.

Ключевые слова: культура, личность, культурология, философская антропология, актуализация, объективация, реализация, инициация.

The formation stages of creativeness in culture are investigated in the article. Investigating the creativeness as a culturologic and philosophic – anthropologic problem, we can come to the conclusion that it has such stages of formation as actualization, objectivation, realization and initiation.

The keywords: culture, personality, culturology, philosophic, anthropology, actualization, objectivation, realization, initiation.

Творчість – це шлях угору, це прорив до нового світу; у творчому стані людина відчуває піднесення; творчість має подолати матеріальність світу. Тобто творець поставлений перед світом об'єктивації, а результати творчості мають увійти до культури як системи об'єктивації. У цьому і полягає одна з фундаментальних проблем креативності, у цьому проявляється драматичність творчості. Креативність справжнього творця повинна змінювати світ, а не переповнювати його новими витворами. М. Бердяєв справедливо зазначає, що людина в стані творчості перебуває на певному зльоті, прагнучи не до реалізації прагматичної мети, а до прояву та втілення свого натхнення. Тобто креативна особистість не може залишатися в собі, вона має вийти за власні межі.

Замало мати творчу ідею – її необхідно реалізувати, утілити в життєвому просторі людини в значущих для суспільства формах. Філософія, а саме філософська антропологія і культурологія, мають стати стверджуваними і дорогоцінними дослідженнями духу та духовності. Філософ особисто повинен виховувати себе для художнього споглядання та досвіду, очищати і закріплювати свою очевидність, перевіряти і стверджувати її, захоплюючись до точності свого

споглядання, оволодівати своїми стихіями, надавати своєму сприйняттю гнучкості, прагнучи закінченості. Усі ці імперативи потребують від філософа креативності, яка вимагає діяти по совісті, у такому світлі формуючи свій духовний характер. Завдання непросте, але в досягненні можливе: бути – діяти – філософствувати. Такі етапи, як реалізація, об'єктивація, актуалізація та ініціація креативності, роблять її проблемою саме культурології й філософської антропології.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити і дослідити етапи розгортання креативності в культурі.

Реалізація креативності – це процес первинного втілення ідеї в комунікації з Іншим. На шляху втілення суб'єкт креативності змушений долати екзистенційні і комунікативні перепони, тому реалізація креативності потребує особливої *креативності переконання*. Це *креативність ескізу та плану-перспекту*.

Об'єктивація креативності є процес утілення ідеї в тому чи іншому професійному матеріалі, в артефакті, *творі* (монографія, роман, кінофільм, скульптура тощо), тому, що найчастіше і розуміється як творчість у точному значенні слова. Існують внутрішній творчий акт і творчий продукт, який проявляється зовні. Важливо розуміти, що природа об'єктивації амбівалентна: об'єктивацією може бути *творче втілення* ідеї, а може бути і її падіння, втрата.

Актуалізація креативності є процес «екзистенційного оживлення» твору та його автора, подолання іманентних колізій особистості у творчому процесі. Саме актуалізація креативності здатна перешкодити обертанню твору на об'єкт і товар, а творця – на ремісника. Тому актуалізація креативності певною мірою протистоїть об'єктивації: якщо об'єктивація є формою, актуалізація виступає змістом. В. Франкл зазначає: «Актуалізація є персоналізація світу, його одухотворення та віддушина. Актуалізація як персоналізація виступає гіпотетикою і завершенням буття. Вона пробуджує, стримує і розвиває свободу та любов у бутті чоловіка і жінки» [5, с. 312]. Актуалізація креативності має основні характеристики: чесність, усвідомлення, свободу і довіру. Людина-актуалізатор нібито «танцює» серед своїх різноманітних потенціалів. Актуалізація є перехід творчості з можливості в дійсність, це свобода творчості та усвідомлення. Творча діяльність – наслідок творчої свідомості, вона є світоставленням, проникнутим любов'ю до людей, повагою до людської гідності. Отже, перехід ідеї в світ, священство народження плодів творчості, які включені в контекст людського життя, є актуалізацією креативності.

Перехід особистості в креативний стан є таїною, посвятою, обоженням, що зумовлює своєрідну святість креативності, нову міру відповідальності людини за творення свого буття і буття Іншого. Тому в контекст дослідження необхідно ввести нове поняття для більш адекватної і повнішої характеристики сутності креативності – «ініціація креативності». Ініціація креативності є процес сакральної комунікації на міжособистісному рівні, яка викликає креативність до життя.

Ініціація креативності відбувається в діалозі Майстра та Учня, яка стає *креативністю співтворчого діалогу*. Ініціація креативності – це початок творчого процесу і разом із тим його завершення. Особистість звертається до ініціації креативності спочатку в ролі Учня, а потім проводить її в ролі Вчителя та Майстра. Екзистенційна діалектика ініціації креативності полягає в тому, що справжній Майстер сам стає Учнем із кожним новим Учнем і не лише проводить ініціацію, а й сам проходить її, оновлюючи творчі можливості.

Ініціація креативності виступає як творча трансформація особистості в контексті комунікації з Іншим. Ініціація – це «посвячення», «ритуал переходу»; цей інститут напрочуд стародавній, антропологі його знаходять в архаїчних культурах; у тій чи іншій формі він є і в кожній цивілізації. Культурні ініціації – церемонія «посвячення», «ритуал переходу»; цей інститут теж дуже давній, учені знаходять його сліди в архаїчних культурах, певною мірою вони наявні і в сучасних культурах. Ініціація креативності в контексті дослідження постає як можливість переходу людини з одного рівня свого досвіду на інший шляхом творчості.

Ініціація креативності полягає в тому, що в конкретній людині відкриваються здібності й даються особливі знання, що веде до прийняття більшої міри відповідальності за своє буття. Така людина відчуває таємничу, священну силу креативності і створює; в цьому і є сенс сакральності ініціації перетворення себе і свого буття в культурі. Ініціацію креативності доречно розглядати, зокрема, як можливість диференційованого переходу чоловічого і жіночого начал з одного рівня свого досвіду на інший через співтворчість. У співтворчості чоловік і жінка розкривають можливості один одного, а також самих себе.

У процесі дослідження проблеми креативності в контексті культурології та філософської антропології постає потреба усвідомлення екзистенційної своєрідності реалізації, об'єктивації, актуалізації та ініціації як етапів розгортання креативності. Для реалізації необхідний процес актуалізації потенційних можливостей особистості, щоб можливість стала дійсністю. Креативність завжди оповита деякою таємницею; ми можемо споглядати лише продукт творчості, а сутність внутрішнього творчого процесу частково розуміємо через своє власне світосприйняття. Ще ніхто не надав повного цілісного пояснення, як же з'являється творчість, як вона відбувається, тому що це є завжди таїна, народження чогось нового. Такі поняття, як актуалізація, об'єктивація, реалізація, ініціація креативності, роблять її проблемою саме культурології й філософської антропології.

Творчість у своїх позамежових формах є актуалізація особистісного начала у світі. Актуалізація означає зростання повноти буття особистості – свободи і любові в їх поєднанні. На цьому шляху творчість перестає бути об'єктивацією, вона переходить у творення буття, буття творіння. Актуалізація особистого начала – кінцевий критерій глибини та істинності буття творіння. Вона переносить

людську об'єктивовану творчість на всю висоту буття творіння. Актуалізація можлива лише як поєднання чоловічого і жіночого начал. Кожний чоловік, що кохає, і кожна жінка, яка кохає, актуалізують Іншого й одночасно кожен себе. «Актуалізація в їх бутті-творенні протистоїть об'єктивації, але така антиномічність не є антагонізмом, тому що актуалізація здатна включати в себе об'єктивацію. При цьому об'єктивація може бути лише моментом буття-творення, актуалізація ж виступає його сенсом. Актуалізація є персоналізація світу, його одухотворення та одушевлення. Актуалізація як персоналізація виступає гіпотетикою та завершенням буття-творення. Вона пробуджує, стримує і розвиває свободу та любов у бутті чоловіка та жінки» [5, с. 312].

Мислити та досліджувати людина може лише вільно, тому що справжнє мислення самостійне; і жодне наукове дослідження не може розвиватися за планом або заборону. Нав'язаний спосіб думки вбиває мислення, після чого від нього залишається лише словесна видимість; саме тому людина думки визнає право інших на оману та помилки. Кожна творчість вимагає свободи – добровільного самовкладення, споглядальної ініціативи, особистого натхнення, любові до цього. Творчість виникає з внутрішнього, необмеженого, сакрального спонукання, у якому бере участь індивідуальний інстинкт і яким керує особистий дух. Людська творчість виникає з обмежень та страждань, і кожне створення культури є подолання й оформлення страждання людини. Для того щоб таке подолання відбулося, ми маємо самі прийняти своє страждання, шукати вихід, очищати і просвітлювати своє серце. Ніхто не може замінити нас у цьому, і допомога зовні може прийти тільки у вигляді поради, а не у вигляді розпорядження чи заборони. Немає творчості без свободи; а той, хто цього не розуміє, той ніколи нічого не творить і не відчуває натхнення: «Тільки вільно людина може пережити акт совісті: розкрити своє серце, почути внутрішній поклик, прийняти його і справдити вчинком. Цей дорогоцінний акт не може бути ні заборонений, ні запропонований. Він духовний і цілісний, порушити його свободу – значить спробувати лишити людину совісті, а до цього здатні лише безсовісні люди» [2, с. 473]. Свобода – внутрішній фактор, який визначає міру виконання творчої програми людини. Завдяки вільному прагненню до креативності воля не підвладна соціальним санкціям і не ліквідується за наказом. У соціальній самореалізації можна знайти свободу, якщо вона відповідає світові самопізнання духовної сутності людини; вона вища від усіх людських законів і підкорюється лише законам вселенського буття. Розвиток культури індивідуального буття як живого буття культури – усе це безперервний процес духовної праці: актуалізації та реалізації креативності людини. Креативність – ціннісна сила, яка є носієм духу, істинної сутності людини. За розвитком цінностей можна розрізнати тимчасові зміни в духовному просторі людини. Ціннісне зростання, особистісний і особистий потенціал – поняття, за допомогою яких можна описати прагнення зрілої людини до сенсу. Воно, як правило, є

процесом, близьким до самоактуалізації особистості або тотожним їй. Розгортання особистісного в людині сприяє актуалізації процесу саморозвитку за певних умов.

Слід зауважити, що є риси, притаманні лише особистісній зрілості; у такому випадку креативність – це здатність до загостреного сприймання дисгармонії, створення чого нового, якого раніше не було, творча спрямованість. Синергетичність, автономність, контактність, самосприйняття, децентрація, відповідальність, толерантність, глибинність переживань – риси, які є яскравими ознаками особистості, що самоактуалізується, притаманні креативності. Проте лише за достатньої вираженості таких рис можна говорити про особистісну зрілість. Особистість, що самоактуалізується, не обов'язково є особистісно зрілою. Водночас сама по собі актуалізація є разом із тим і ознакою, і процесом кристалізації рис особистісної зрілості, пізнавальне прагнення до творчої екзистенції, тобто до синтезу буття і діяльності, до творчого начала в сутності людини в реальному бутті-діяльності в культурі.

У сучасному світі, незважаючи на складність соціальної ситуації, креативність стає справжньою перетворювальною силою; вона збагачується новими філософськими дослідженнями, сутнісно розширюючи своє значення в суспільстві, виконуючи духовно-регулюючу функцію в життєдіяльності людини і соціуму. Філософська антропологія починає розвивати інноваційне знання, і як передвісник майбутніх змін у суспільстві, змін на краще сучасна антропологія допомагає розширити горизонти мислення, актуалізувати філософський світогляд – самостійний, критичний, творчий і системний.

Істинний пошук нерозривно пов'язаний з творчістю і виражається як прояв духу в дії, але в дії, яка не виявляє, а створює. Якщо взяти до уваги, що мозок людини складається з трильйона синапсів, а кількість нервових клітин, які передають інформацію, перевищує десять трильйонів, то навіть із фізіологічних даних випливає висновок про можливість величезного потенціалу. Одна частина людей перебувають у пасивному стані, інша – в активному, третя – у стані пасивної активності; отже, активна частина людства проводить активну роботу з підкорення еволюції: творче начало, розум, вище начало, інтелект, чуття, мудрість, мудрість майбутнього, інтелект минулого – питання активної частини людства. Виходячи з цього, можна виділити фактори, які впливають на поведінку людини:

- 1) рівень духовності;
- 2) рівень підсвідомої агресії;
- 3) рівень комунікаційності людини;
- 4) ступінь адаптації в новому середовищі;
- 5) рівень свободи від встановлених традицій, способу існування культури навколишнього середовища;
- б) рівень свідомості.

Ці фактори впливають на актуалізацію, реалізацію креативності. Завдяки актуалізації ідея переходить до об'єктивованого світу, унаслідок чого

народжуються плоди творчості через процес ініціації креативності. Ініціація креативності є процесом сакральної комунікації на міжособистісному рівні, який викликає креативність до життя. Ініціація креативності відбувається в діалозі Майстра та Учня: це – *креативність співтворчого діалогу*. Ініціація креативності є початком творчого процесу і разом із тим його завершенням. Особистість звертається до ініціації креативності спершу в ролі Учня, а потім проводить її як Учитель та Майстер. Екзистенційна діалектика ініціації креативності полягає в тому, що справжній Майстер сам стає Учнем з кожним новим Учнем і не лише проводить ініціацію, а й сам проходить її, оновлюючи творчі можливості.

Б. Паскаль стверджував, що «свідомість нікчемності людини є ознакою її величі». Можливо, людина духу усвідомлює свою нікчемність перед могутністю пізнання і створення, що і заважає їй втілювати свої творчі задуми і разом з цим допомагає долати перепони в об'єктивованому світі.

Досліджуючи поняття «креативність» як культурологічну й філософсько-антропологічну проблему, ми дійшли висновку, що вона має такі етапи розгортання: актуалізація, об'єктивація, реалізація та ініціація. Актуалізація креативності є процесом «екзистенційного оживлення» твору та його автора, подоланням іманентних колізій особистості у творчому процесі, а об'єктивація креативності є процесом утілення ідеї в тому чи іншому професійному матеріалі, в артефакті, творі. Наголошуємо, що реалізація креативності – це процес первинного втілення ідеї в комунікації з Іншим. На шляху втілення суб'єкт креативності змушений долати екзистенційні і комунікативні перепони, тому реалізація креативності потребує особливої *креативності переконання*. Ініціація креативності – це творча трансформація особистості в контексті комунікації з Іншим. Ініціація креативності спочатку може відбуватися в ролі Учня, а потім і в ролі Вчителя і Майстра.

Література:

1. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 607 с.
2. Вашкевич В. М. Исторична свідомість студентської молоді: ціннісно-світоглядні орієнтири / В. М. Вашкевич. – К. : Світогляд, 2010.
3. Мень А. Магия. Оккультизм. Христианство / А. Мень. – М., 2007. – 148 с.
4. Франк С. Л. Духовні основи суспільства / С. Л. Франкл. – М., 1991. – № 3. – С. 63–67.
5. Хамитов Н. Философия. Бытие. Человек. Мир : курс лекций / Н. Хамитов. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 456 с.
6. Хамитов Н. Философский словарь. Человек и мир / Н. Хамитов, С. Крылова. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 308 с.
7. Хамитов Н. Креативность / Н. Хамитов, Л. Тарасюк // Философская антропология : словарь / под ред. Н. Хамитова. – К. : КНТ, 2011. – С. 178–183.
8. Хамитов Н. Инициация / Н. Хамитов, Л. Тарасюк // Философская антропология : словарь / под ред. Н. Хамитова. – К. : КНТ, 2011. – С. 136–137.
9. Цветаева М. Об искусстве / М. Цветаева. – М. : Искусство, 1991. – 479 с.